

II.

Разгромътъ на 1863. година донесълъ пълно разочарование и за тази малка частъ отъ полската интелигенция, която по едно чудо избѣгнала явната смъртъ. Чайковски, единъ отъ водителитѣ на по-старото движение, изгубилъ вѣра, че Полша ще може да се освободи безъ външна намѣса. Двѣ-три възстания, толкова здраво замислени и тъй умно организирани, не донесли нищо, освѣнъ сѣчь надъ народа. Но героизмътъ на възстанниците? Но готовността на работниците и на екзалтиранитѣ народни маси да слагатъ коститѣ си прѣдъ олтаря на отечественната независимостъ? Христофоръ Петковъ, който познавалъ отъ игла до конецъ полската история и знаелъ нишкитѣ на всичкитѣ народни движения, не губилъ куражъ. Той виждалъ въ дългата верига отъ революции едно: че тиранитѣ потушаватъ възстанията съ кръвь и опустошения. Но могатъ ли тиранитѣ да царуватъ надъ гробища? Той виждалъ още, че кръвьта ражда още по-голъмо отмъщение: че всѣко бъдаще възстание е по-силно и по-цѣлесъобразно; че силитѣ на революцията растнатъ, тѣзи на тиранитѣ намаляватъ; че несполукитѣ на поробенитѣ народи ги учатъ да се съюзаватъ противъ съюза на тиранитѣ, и че — послѣднитѣ революции го научили: съединенитѣ сили на сиромаситѣ ще скръшатъ врата на деспотизма. Епопеята отъ 1830. до 1863. било въ Франция, Германия или въ Полша, му вдѣхвала силна вѣра, че днитѣ на тиранитѣ сж прѣброени. Онова, което е нужно въ дадения исторически моментъ, то е да се проповѣдва тѣсенъ, братски съюзъ между всички народи, и да се поведе всемирна борба противъ робството и тиранията. На това съзнание го научили послѣднитѣ революции. Той вѣрвалъ — тъй говорѣли неговитѣ свѣдѣния изъ Русия, очевидно, недостатъчни, че и Чайковски, партизанинъ на едно велико движе-